

HANDEL ENERGIĄ ELEKTRYCZNĄ W KONTEKŚCIE DZIAŁALNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW OBROTU I ODBIORCÓW

Wstęp

Na poziomie unijnym ramy wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej określiła Dyrektywa 2003/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 czerwca 2003 r. dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i uchylająca dyrektywę 96/92 [15]. Szczególne znaczenie ma także Rozporządzenie (WE) nr 1228/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 czerwca 2003 r. w sprawie warunków dostępu do sieci w odniesieniu do transgranicznej wymiany energii elektrycznej [16]. W Polsce podstawę prawną rynków energii (energii elektrycznej, ciepła i gazu) stanowi ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. – Prawo energetyczne [17] oraz wydane na jej podstawie akty wykonawcze – rozporządzenia. Należy podkreślić, że ostatnia nowelizacja ustawy, uchwalona ustawą z dnia 4 marca 2005 r. o zmianie ustawy – Prawo energetyczne oraz ustawy – Prawo ochrony środowiska [18], miała na celu właśnie dostosowanie polskiego porządku prawnego do unijnych regulacji tj. m.in. ww. dyrektywy oraz rozporządzenia. Szczególne znaczenie w kształtowaniu konkurencyjnego rynku energii elektrycznej w Polsce mają także dwa przyjęte przez Radę Ministrów dokumenty: *Polityka energetyczna Polski do 2025 roku* przyjęta w dniu 4 stycznia 2005 r. oraz *Aktualizacja programu realizacji polityki właścicielskiej Ministra Skarbu Państwa w odniesieniu do sektora elektroenergetycznego* przyjęta w dniu 7 czerwca 2005 roku.

Jednym z głównych celów wszystkich zmian i liberalizacji rynków energii zarówno w Polsce, jak i w krajach Unii, oraz ogólnie zmian we wszystkich sektorach paliwowo-energetycznych, jest poprawa warunków (głównie cenowych, ale także obsługi) dostaw do odbiorców końcowych produktów, jakimi są nośniki energii. Głównym podmiotem każdego rynku jest bowiem klient/odbiorca i to on decyduje, od kogo zakupi energię (elektryczną, ale także ciepło, gaz, paliwo), na jakich warunkach i po jakiej cenie.

Zmiany uwarunkowań prawnych i ich wpływ na poziom liberalizacji rynku energii elektrycznej w Polsce

---

Podstawy prawne rynków energii (energii elektrycznej, ciepła i gazu) w Polsce stanowi ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. – Prawo energetyczne [17] oraz wydane na jej podstawie akty wykonawcze – rozporządzenia. Ustawą, której większość zapisów weszła w życie pod koniec 1997 roku, stanowi podstawę liberalizacji rynków energii oraz wdrażania konkurencji w sektorach. Niestety 26 nowelizacji ustawy w wielu miejscach zmieniło brzmienie oraz znaczenia pierwotnych zapisów. Wypowiedzi wielu, że wskazane byłoby uchwalenie nowej, jednolitej ustawy, należy uznać za w pełni uzasadnione. Ostatnia nowelizacja ustawy uchwalona ustawą z dnia 4 marca 2005 r. o zmianie ustawy – Prawo energetyczne oraz ustawy – Prawo ochrony środowiska [18], miała na celu dostosowanie polskiego porządku prawnego do unijnych regulacji tj. m.in. ww. dyrektywy oraz rozporządzenia. Uchwalona w marcu 2005 r. nowelizacja wprowadza szereg zmian wpływających na rynek energii w Polsce, w tym w szczególności na stworzenia podstaw dalszej liberalizacji rynku energii w Polsce. Warto wskazać, że nowelizacja przyjmowana była w trybie pilnym, ze względu na fakt, że termin implementacji dyrektywy energetycznej i gazowej upłynął 1 lipca 2004 r. Niewątpliwie wiele z przyjętych zmian przybliży funkcjonowanie konkurencyjnego rynku energii i może mieć pozytywny wpływ na praktyczną implementację zasady TPA. Niektóre jednak z wprowadzonych zmian, budziły (podczas procesu legislacyjnego) i mogą budzić w przyszłości szereg wątpliwości, głównie natury interpretacyjnej.

Kluczowe zmiany wprowadzone marcową nowelizacją dotyczą następujących kwestii:

- procedury rozdzielenia działalności sieciowej (działalności operatorów systemów dystrybucyjnych) od obrotu (handlu energią elektryczną);
- wprowadzenia i funkcjonowanie tzw. sprzedawcy z urzędu;
- model handlu prawami majątkowym wynikającymi ze świadectw pochodzenia energii produkowanej w źródłach odnawialnych, jako mechanizmu wspierającego produkcję energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii;
- uściślenie zakresu działalności Prezesa URE.

Miarą wprowadzonych zmian niech będzie fakt, że art. 3 znowelizowanej Ustawy zawiera aż trzydzieści modyfikacji lub całkowicie nowych definicji stosowanych przez ustawodawcę. Do najważniejszych zaliczyć należy definicje pojęć przesyłania, dystrybucji i sprzedaży paliw lub energii, definicję bilansowania systemu, szereg definicji dotyczących instalacji i rodzajów sieci, kategorii uczestników rynku – szczególnie operatorów systemów dystrybucyjnych i przesyłowych oraz sprzedawcy z urzędu, definicję przedsiębiorstwa zintegrowanego pionowo, usługi kompleksowej i wreszcie subsydiowania skrośnego.

Zdecydowanych kolejnych zmian wymaga model obowiązku zakupu energii produkowanej w skojarzeniu z ciepłem. Negatywnie należy także ocenić przeciągające się prace nad nowymi rozporządzeniami do ustawy, wiele bowiem zapisów obowiązujących przed wejściem w życie marcowej nowelizacji jest sprzecznych z ustawą w brzmieniu po nowelizacji i wymaga pilnej zmiany.

Zasada TPA

Jednym z kluczowych elementów umożliwiających odbiorcom dostęp do rynku energii jest zasada dostępu stron trzecich do sieci (TPA). W Polsce zasada ta prawnie została wprowadzona poprzez odpowiednie zapisy art. 65 ustawy - Prawo energetyczne oraz Rozporządzenia Ministra Gospodarki z dnia 6 sierpnia 1998 roku w sprawie harmonogramu uzyskiwania przez poszczególne grupy odbiorców prawa do korzystania z usług przesyłowych. W pierwszej wersji rozporządzenia wszyscy odbiorcy, niezależnie od poziomu napięcia mieli uzyskać dostęp do sieci od 5 grudnia 2005 r. Zmiana jednak rozporządzenia kolejnym Rozporządzeniem Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 20 stycznia 2003 r. w sprawie harmonogramu uzyskiwania przez odbiorców prawa do korzystania z usług przesyłowych uszczegółowiła obowiązek – jako wyznacznik przyjęto (słusznie zresztą) poziom zakupów energii elektrycznej na potrzeby własne. Rozporządzenie z 2003 roku przesunęło także termin otwarcia rynku dla wszystkich odbiorców na 1 stycznia 2006 r.

Wejście Polski do Unii spowodowało kolejną zmianę uwarunkowań uzyskiwania dostępu stron trzecich do sieci elektroenergetycznych. Zgodnie z rozporządzeniem z 2003 roku od 1 stycznia 2004 r. odbiorcami uprawnionymi byli odbiorcy kupujący na własne potrzeby rocznie energię elektryczną o wolumenie powyżej 1 GWh było to wówczas około 6,6 tys. odbiorców. Po 1 lipca 2004 r., zgodnie z wytycznymi unijnymi, możliwość swobodnego wyboru sprzedawcy energii elektrycznej uzyskała teoretycznie w Polsce bardzo duża grupa odbiorców (około 1,9 mln) – wszyscy nie będący gospodarstwami domowymi. Jedynie jednak około 50 (wg danych TOE) odbiorców w praktyce korzysta z zasady TPA. Zbiorcze zestawienie stopnia otwarcia rynku energii elektrycznej w Polsce przedstawia tabela 1. Rozwój zasady TPA w podziale na poszczególne spółki dystrybucyjne w ujęciu statystycznym w latach 2003 i 2004 przedstawia tabela 2 zaczerpnięta z [6].

Zdaniem wielu uczestników rynku energii elektrycznej w Polsce funkcjonujący obecnie rynek w naszym kraju nie spełnia podstawowych kryteriów konkurencyjnych. **Stan obecny rynku**

energii elektrycznej w Polsce także z punktu widzenia spółek obrotu nie jest zadowalający, o czym świadczą następujące elementy:

- **brak stabilizacji prawnej oraz kierunków przewidywalności zmian prawa,**
- **brak jednoznaczności obowiązujących uregulowań prawnych – stosowanie różnych interpretacji,**
- **brak równego dostępu dla uczestników do rynku energii elektrycznej w Polsce,**
- **bariery w implementacji zasady TPA** (które zostaną szerzej opisane w dalszej części referatu).

Należy jednak podkreślić, że niezadowalający stan otwarcia rynku energii elektrycznej występuje zarówno w Polsce, jak i w wielu krajach Unii (patrz [3]).

Tabela 1. Otwarcie rynku energii elektrycznej - 1998 – 2004

Okres	Poziom rocznych zakupów (GWh)	Ilość odbiorców uprawnionych	Wolumen (TWh)	Poziom otwarcia rynku [%]	Liczba odbiorców korzystających z TPA
4.09-31.12.1998	>500	21	9,5	9 %	6
1.01-31.12.1999	>100	83	23,0	22 %	12
1.01.2000-31.12.2001	>40	138	28,5	30 %	13 (2000) 6 (2001)
1.01.2002-31.12.2003	>10	560 (2002) 641 (2003)	36,0	37 %	19 (2002) 29 (2003)
1.01.2004-30.06.2004	>1	około 6,6 tys.	53	52%	64
od 1.07.2004	wszyscy przedsiębiorcy (nie będący gosp. domowymi)	około 1,9 mln	82	80 %	78 (wg URE) 44 (wg TOE)
od 1.01.2006 (od 1.07.2007)	bez względu na wielkość	około 15,6 mln	102	100%	???

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [6][12][24] oraz własnych danych

Główne bariery TPA w Polsce

Niewielki aktualny udział odbiorców uprawnionych w bezpośrednim zakupie energii elektrycznej na rynku wynika z przyczyn prawnych, technicznych i ekonomicznych (czyli niewielkiej lub nawet w skrajnym przypadku – zerowej opłacalności zmiany sprzedawcy). Dotychczasowi sprzedawcy energii, czyli „macierzyste” spółki dystrybucyjne w obawie o obniżenie przychodów niechętnie akceptują korzystanie odbiorców z przysługującej im prawnie zasady TPA. Jedynie nieliczne spółki dystrybucyjne podejmują w tym zakresie korzystną obopólnie współpracę z odbiorcami.

Tabela 2. Rozwój zasady TPA w polskiej elektroenergetyce

	Odbiorcy uprawnieni w 2004 r.			Odbiorcy korzystający z TPA w 2004 r.			
	Liczba (1.01.- 30.06)	Liczba (1.07.- 31.12)	Energia dostarcz. odbiorcom [GWh]	Liczba korzysta- jących* z TPA	Grupy taryfowe	Moc umowna [MW]	Energia dostarczona w ramach TPA [GWh]
ZE Białystok	186	76 074	1 251	-	-	-	-
LUBZEL	147	50 627	1 647	-	-	-	-
ENION	828	218 024	11 147	26	A23/A23s/B 23	742	2522
GZE	429	133 847	7 907	29	A23/B23	681	2376
Rzeszowski ZE	234	73 537	2 236	2	A23/B23	12	33
EnergiaPro Koncern Energetyczny	703	173 430	8 268	7	A23/B23	617	3437
Łódzki Zakład Energetyczny	224	34 712	1 248	-	-	-	-
Koncern Energetyczny ENERGIA	1 012	395 340	13 676	2	A41/B23	121	1002
Zamojska Korporacja Energetyczna	72	38 188	762	3	B23	30	150
ZEORK	191	69 192	2 441	1	B23	4	6
ENEA	1 548	353 362	8 912	2	A23/B23	29	13
ZE Łódź-Teren	225	65 925	3 085	1	B23	11	82
STOEN	550	60 912	3 013	3	A23/B23	31	135
ZE Warszawa-Teren	278	140 014	3 280	2	B23	6	35
RAZEM	6 627	1 883 184	68 870	78		2283	9791

Źródło: [6]

* Liczba odbiorców korzystających oznacza liczbę umów sprzedaży energii zawartych z wybranymi sprzedawcami, innymi niż macierzysta spółka dystrybucyjna (przykładowo, na terenie STOEN, faktycznie korzystają z TPA dwa podmioty (osoby prawne), ale jeden z nich ma zawarte dwie odrębne umowy sprzedaży energii w różnych miejscach przyłączenia i na różnych poziomach napięć).

Należy mieć nadzieję, że już w najbliższym czasie wprowadzone zostaną odpowiednie zmiany w obowiązujących przepisach prawnych, umożliwiające pełniejsze korzystanie odbiorców z zasady TPA (w ramach nowych rozporządzeń po nowelizacji ustawy Prawo energetyczne) oraz zostanie uruchomiona na szerszą skalę akcja promująca zasadę TPA w Polsce, szczególnie wśród grupy średnich i małych przedsiębiorców. O zmiany te występuje szereg organizacji i instytucji, w tym także TOE, szczególnie w ramach prac Polskiego Komitetu Energii Elektrycznej (PKEE) czy Zespołu ds. Rozwiązań Systemowych Rynku Energii Elektrycznej w Polsce. Pod koniec 2004 r. w ramach prac Komitetu Rynek przy PKEE, przy udziale TOE, powstało *Stanowisko w sprawie praktycznej implementacji zasady dostępu stron trzecich do sieci* (do pobrania na [22] i [23]). Stanowisko zostało przekazane do Ministerstwa Gospodarki i Pracy oraz do Prezesa URE. Dokonano w nim oceny praktycznego wdrażania zasady TPA i wskazano następujące **najpoważniejsze bariery, które skutecznie blokują możliwość swobodnego wyboru sprzedawcy energii elektrycznej:**

- 1) Wysokie wymagania dla układów pomiarowo-rozliczeniowych oraz systemów transmisji danych pomiarowych, jakie przed podmiotami zainteresowanymi zasadą TPA stawiają OSR. Wynikają one z bezpośredniego przeniesienia części zapisów Instrukcji Ruchu i Eksploatacji Sieci Przesyłowej do Instrukcji Ruchu i Eksploatacji

Sieci Rozdzielczej, bez uwzględnienia zróżnicowania wielkości poboru mocy i energii elektrycznej w poszczególnych grupach odbiorców.

- 2) Ograniczenie przez OSR dokładności zgłoszeń grafików umów zakupu energii elektrycznej do 1 MWh (ograniczenie to, mimo wielokrotnych sygnałów przedstawicieli różnych podsektorów elektroenergetyki co do konieczności zmiany dokładności zgłoszeń do 1 kWh, nie zostało uwzględnione w obowiązujących dokumentach).
- 3) Brak przejrzystych zasad bilansowania podmiotów przyłączonych do sieci spółek dystrybucyjnych, przenoszących rzeczywiste koszty bilansowania, jakie ponoszą OSR.

Działania w zakresie praktycznej implementacji zasady TPA

Na podstawie wyników prac TOE, Komitetu Rynek PKEE już w grudniu 2004 roku zarekomendowano podjęcie następujących działań kierunkowych, które wpłyną pozytywnie na wzrost zainteresowania uczestników rynku energii elektrycznej zasadą TPA:

- a) opracowanie zasady klasyfikacji odbiorców pod kątem zróżnicowania wymagań pod względem formalnym i technicznym, jakie muszą spełnić, aby móc skorzystać z zasady TPA;
- b) zweryfikowanie obowiązujących Instrukcji Ruchu i Eksploatacji Sieci Rozdzielczych pod kątem likwidacji sztucznych barier w praktycznej implementacji zasady TPA, ze szczególnym uwzględnieniem zapisów dotyczących:
  - wymagań dla układów pomiarowo-rozliczeniowych,
  - wymagań odnośnie transmisji danych pomiarowych,
  - zasad dotyczących bilansowania podmiotów przyłączonych do sieci dysponowanej przez danego OSR;
- c) opracowanie zasady bilansowania odbiorców przyłączonych do sieci dystrybucyjnych pod kątem rzeczywistych kosztów, jakie ponoszą operatorzy tych sieci, z uwzględnieniem wymagań efektywnego prowadzenia ruchu sieci dystrybucyjnych;
- d) opracowanie wzorca Instrukcji Ruchu i Eksploatacji Sieci Rozdzielczej zawierającej ujednolicone wymagania odnośnie układów pomiarowo-rozliczeniowych oraz zasady bilansowania podmiotów przyłączonych do sieci dystrybucyjnych na podstawie doświadczeń oraz wniosków zebranych w wyniku weryfikacji dotychczas obowiązujących dokumentów formalno-prawnych.

Propozycje dotyczące działań niezbędnych do wzrostu zainteresowania uczestników rynku energii elektrycznej zasadą TPA w zakresie barier natury technicznej szerzej przedstawiono w załączniku 3 do *Stanowiska* (patrz [13]). Podstawowe bariery praktycznej implementacji zasady dostępu stron trzecich do sieci w zakresie układów pomiarowo-rozliczeniowych ujęto w czterech następujących obszarach:

- wymagania co do posiadania przekładników z dwoma rdzeniami pomiarowymi,
- wymagania stawiane klasie dokładności liczników energii elektrycznej,
- wymagania dotyczące obowiązku posiadania dwóch układów pomiarowo-rozliczeniowych,
- wymagania dotyczące sposobu transmisji danych pomiarowych.

W ramach prac nad praktyczną implementacją zasady TPA w Polsce szczególnie istotne jest także wystąpienie Prezesa URE do spółek dystrybucyjnych w dniu 18 stycznia 2005 r.

z prośbą o przesłania danych dotyczących realizacji zasady TPA na terenie działania poszczególnych spółek oraz późniejsze (w połowie lutego 2005 r.) spotkanie podsumowujące wyniki zebranych danych. Prezes URE zaproponował wypracowanie standardów obejmujących trzy następujące grupy zagadnień:

- 1) Procedury załatwiania wniosków o świadczenie usług przesyłowych.
- 2) Warunki świadczenia usług przesyłowych odbiorcom korzystającym z prawa wyboru sprzedawcy energii elektrycznej.
- 3) Procedury zmiany sprzedawcy.

Według propozycji Prezesa URE każda spółka dystrybucyjna powinna opracować i wdrożyć procedurę rozpatrywania wniosków o świadczenie usług przesyłowych, w tym wniosków o rozdział dotychczasowej umowy na umowę przesyłową i umowę sprzedaży energii. Prezes URE zaproponował nawet wstępne propozycje zakresu przedmiotowego procedury.

W kwestii ujednoczenia warunków świadczenia usług przesyłowych odbiorcom korzystającym z prawa wyboru sprzedawcy energii elektrycznej Prezes URE zaproponował, aby wymagania stawiane przez spółki dystrybucyjne odbiorcom występującym z wnioskami o zmianę sprzedawcy były ujednoczone w skali kraju pod kątem warunków świadczenia usług przesyłowych, takich jak np.: kryterium stosowania profili obciążenia, wymagania dotyczące układów pomiarowych, stawianych odbiorcom uprawnionym i wymagania dotyczące transmisji danych pomiarowych, czy też wymaganych zabezpieczeń finansowych, stawianych odbiorcom korzystającym z prawa wyboru sprzedawcy.

Z kolei same procedury zmiany sprzedawcy powinny, zdaniem Prezesa URE, obejmować:

- kolejne kroki, które muszą zostać podjęte przez odbiorców w celu zmiany sprzedawcy;
- tryb i termin odczytu liczników przy zmianie sprzedawcy;
- tryb wymiany danych pomiarowych z dostawcą energii;
- termin wypowiedzenia dotychczasowych umów i zmiany sprzedawcy energii oraz dopuszczalną częstość zmiany tego sprzedawcy.

Kolejnym elementem mogącym pozytywnie wpłynąć na uwarunkowania handlu energią elektryczną w Polsce były: powołanie (w marcu 2005 r.) oraz prace (podczas trzech spotkań roboczych) **Zespołu ds. Rozwiązań Systemowych Rynku Energii (Zespół ds. RSREE)**. Jako podstawowe przyczyny braku wdrażania konkurencji w sektorze elektroenergetycznym w Polsce oraz dalszej liberalizacji tego sektora członkowie Zespołu wyszczególnili:

- 1) pogarszającą się efektywność rynku hurtowego, w tym jego podatność na manipulacje oraz
- 2) występujące na rynku detalicznym bariery ograniczające swobodę wyboru przez odbiorców sprzedawcy energii.

Zjawiska te zdaniem członków Zespołu poważnie hamują proces rozwoju konkurencji, a przez to znacznie spowalniają lub wręcz uniemożliwiają, osiągnięcie celów, postawionych wraz z rozpoczęciem wdrażania rozwiązań rynkowych w polskiej elektroenergetyce.

W obszarze rynku detalicznego Zespół ds. RSREE zaproponował, aby do połowy 2006 roku zostały zrealizowane następujące zadania:

- opracowanie założeń powszechnego opomiarowania odbiorców instytucjonalnych oraz uregulowanie zasad budowy niezbędnej infrastruktury i oprogramowania w zakresie pomiarów, transmisji danych i fakturowania;

- rozdział funkcjonalny bilansowania technicznego prowadzonego przez operatorów systemów dystrybucyjnych w ramach działalności regulowanej od bilansowania handlowego;
- wprowadzenie do przepisów wykonawczych nowych funkcji i podmiotów je realizujących oraz zdefiniowanie zakresów ich obowiązków: operatora handlowego (odpowiedzialnego za bilansowanie, uczestniczącego w rynku bilansującym, prowadzącego rozliczenia ze sprzedawcami) oraz operatora pomiarów, zarządzającego pomiarami;
- wypracowanie i wprowadzenie w życie prostych, jednolitych, niedyskryminujących i stosowanych powszechnie procedur zmiany sprzedawcy;
- opracowanie standardowych umów regulujących relacje między poszczególnymi podmiotami rynku;
- uszczegółowienie zakresu działalności prowadzonej przez sprzedawców z urzędu;
- wypracowanie założeń kampanii informacyjnej skierowanej do odbiorców, na temat korzystania z prawa wyboru sprzedawcy energii.

Kolejne ustalenia dotyczące dalszych kroków w zakresie praktycznej implementacji TPA w Polsce miały miejsce na czerwcowym posiedzeniu Komitetu Rynek PKEE (w dniach 15 i 16 czerwca 2005 r.). Na posiedzeniu tym dokonano podsumowania dotychczasowych działań w zakresie TPA w Polsce oraz jednoznacznie stwierdzono m.in., że:

- 1) W ramach działań dotyczących TPA w związku z faktem, że dotychczasowe działania w zakresie TPA nie przynoszą większych rezultatów, na obecnym etapie **należy zaprzestać dyskusji o barierach – zacząć wdrażać rozwiązania**. Rozwiązania, które pozwolą na likwidację już zidentyfikowanych i powszechnie prezentowanych barier. Jednocześnie należy zbudować forum dyskusji rozwiązań perspektywicznych po to, aby proponowane działania doraźne nie stanowiły ograniczeń dla rozwiązań docelowych. Na forum tym reprezentowane powinny być wszystkie grupy interesów: odbiorcy końcowi, wytwórcy, przedsiębiorstwa obrotu oraz operatorzy.
- 2) Proponuje się **w ramach działań doraźnych przy kreowaniu aktów prawnych oraz w procesie zatwierdzania IRiESP i IRiESR**:
  - a) wykorzystać prace PKEE dotyczące wymagań odnośnie układów pomiarowo – rozliczeniowych (patrz wyżej),
  - b) umożliwić i jednoznacznie uregulować tworzenie grup bilansujących,
  - c) stworzyć, opublikować i zobowiązać podmioty do przestrzegania standardowych procedur zmiany sprzedawcy energii elektrycznej,
  - d) zweryfikować zasady rozliczeń odchyleń w sieci dystrybucyjnej,
  - e) urealnić i ujednoczyć godziny zgłaszania umów sprzedaży przez odbiorców końcowych uprawnionych zlokalizowanych w sieci dystrybucyjnej,
  - f) opracować oraz wdrożyć do stosowania standardowe umowy przesyłowe - przez standardowe rozumie się np. umowy „ściągnięte” ze strony internetowej podpisane przez uczestnika rynku i odsyłane dostawcy (nie negocjowane),
  - g) umożliwić rozliczanie odchyleń przez sprzedawców, co oznacza dla podmiotu korzystającego z zasady TPA, przejście przez nowego sprzedawcę ryzyka funkcjonowania podmiotu na rynku (dokładności zgłoszeń, cen).
- 3) Dla koordynacji w skali kraju dalszych prac nad wdrożeniem zasady TPA, koordynacji dalszych prac Komitetu Rynek konieczna jest wymiana informacji i posiadanych dokumentów (w miarę możliwości) pomiędzy SD, URE, a pozostałymi uczestnikami rynku lub pilne opracowanie dokumentów do dalszych działań (w przypadku braku niezbędnych materiałów).

4) W ramach dyskusji rozwiązań perspektywicznych należy pozytywnie ocenić zaproponowany w ramach prac Zespołu ds. RSREE przez PSE – Operator SA oraz URE tzw. model funkcjonalny rynku. Model ten zakładający rozdzielanie bilansowania technicznego i handlowego, dający możliwość tworzenia grup bilansujących na terenie całego kraju, uznany został za rozwiązanie docelowe, które powinno być sukcesywnie wdrażane. Dalsze prace powinny zmierzać w kierunku uszczegółowienia funkcji realizowanych przez poszczególne podmioty.

Duże znaczenie w rozwoju rynku energii elektrycznej w Polsce ma *Komunikat Prezesa URE z dnia 15 lipca 2005 r. w sprawie założeń do opracowania instrukcji ruchu i eksploatacji elektroenergetycznych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych* opublikowany na stronie URE 21 lipca 2005 roku. Prezes URE za konieczne i ważne dla dalszych prac uważa sprecyzowanie oczekiwań Regulatora, w okresie przygotowywania przez OSP projektu instrukcji ruchu i eksploatacji sieci przesyłowej oraz instrukcji ruchu i eksploatacji sieci rozdzielczych do zatwierdzenia (zgodnie z nowelizacją ustawy Prezes URE zatwierdza bowiem te instrukcje w zakresie bilansowania systemu i zarządzania ograniczeniami systemowymi). Zgodnie z przedmiotowym Komunikatem **spółki dystrybucyjne powinny:**

- umożliwić odbiorcom przyłączonym do ich sieci zgłaszanie grafików zagregowanych,
- zaprzestać stosowania upustów poza przypadkami określonymi w taryfie,
- ograniczyć wymagania techniczne niezbędne przy zmianie sprzedawcy do jednego układu pomiarowo-rozliczeniowego, umożliwiającego godzinowe rejestrowanie zużycia energii i jednej drogi transmisji danych, oraz przekazywać dane w trybie off-line z odczytem raz na dobę,
- zaprzestać żądania od odbiorców korzystających z prawa wyboru sprzedawcy wymiany przekładników prądowych z jednym rdzeniem pomiarowym i zmienić klasę dokładności liczników energii elektrycznej,
- ograniczyć żądania przedkładania przez odbiorców zmieniających sprzedawcę gwarancji bankowych na pokrycie kosztów odchyleń.

Według wytycznych Prezesa URE niezależnie od powyższego należy podjąć kroki na rzecz zastąpienia obecnie stosowanej metodologii współczynników podwyższonej pewności zasilania ewentualnymi opłatami za zapewnienie standardów wyższych niż wynikające z przepisów (np. dotyczących krótszych przerw zasilania). Prezes URE w Komunikacie stwierdza także, że prowadzenie obrotu konkurencyjnego wymaga pełnego oddzielenia prawnego tej działalności od działalności regulowanej. W związku z tym Prezes URE oczekuje, że od 1 stycznia 2006 r. spółki dystrybucyjne zaprzestaną sprzedaży energii w ramach obrotu regulowanego (odbiorcom taryfowym) i obrotu na wolnym rynku (odbiorcom korzystającym z prawa wyboru sprzedawcy) w ramach tego samego podmiotu prawnego.

Zarówno inicjatywy Prezesa URE, PKEE jak i TOE napotykają jednak na liczne trudności wdrożeniowe. Szczególnie ważne jest jednak nie teoretyczne podejście do wprowadzenia na szerszą niż dotychczas skalę TPA w Polsce ale praktyczne wdrożenie rozwiązań i standardów, wypracowanych w ramach wspólnych prac oraz przekonanie dużej części odbiorców do korzyści wynikających z uczestnictwa w konkurencyjnym rynku energii elektrycznej.

Rola spółek obrotu

W Polsce obrót energią elektryczną w porównaniu z pozostałymi krajami Unii nie jest mocno rozwinięty. Jest cały szereg przyczyn, które wpływają na taki stan rzeczy. Jedną z tych przyczyn jest fakt, że rynek energii elektrycznej istnieje w Polsce w formie mocno

uproszczonej i opartej o handel fizyczny (handel z dostawą fizyczną). Na rynku energii elektrycznej w Polsce długo bowiem panowała opinia, że idealny rynek to układ wytwórca – dystrybutor - konsument, a każde przedsiębiorstwo obrotu (PO) jest tylko niepotrzebnym pośrednikiem. Idealny jednak rynek, to rynek płynny, tzn. taki, na którym w dowolnym momencie można kupić i sprzedać oferowane na nim produkty, nie wpływając przy tym w sposób znaczący na ich chwilową cenę. Na takim rynku obok handlu produktami fizycznymi funkcjonują również instrumenty pochodne.

Zgodnie z definicją ustawową, określoną w art. 3 ustawy - Prawo energetyczne, obrót jest to działalność gospodarcza polegająca na handlu hurtowym albo detalicznym paliwami lub energią. Należy jednak podkreślić, że mimo posiadania koncesji na obrót energią elektryczną (OEE) przez 299 przedsiębiorstwa (dane URE zgodnie ze stanem na koniec lipca 2005 r.) liczba znaczących przedsiębiorstw obrotu na rynku, według szacunkowych danych, wynosi około 20, przy czym wolumen energii tych spółek to ponad 30 TWh. Należy także podkreślić, że liczba obsługiwanych odbiorców TPA przez „niezależne” PO to ponad połowa przedsiębiorstw, które uzyskały prawo do zmiany sprzedawcy.

Instytucją zrzeszającą spółki obrotu w Polsce jest Towarzystwo Obrót Energiją – TOE, do którego zgodnie ze stanem na koniec lipca 2005 roku należy 21 spółek obrotu działających w Polsce oraz ponad 60 osób związanych ze środowiskiem handlu energią elektryczną. W ramach działań bieżących Rada Zarządzająca TOE w 2004 roku powołała sześć zespołów zadaniowych (patrz [23])

Od początku swojego działania TOE czynnie uczestniczy w opracowywaniu dokumentów prawnych związanych z rynkiem energii w Polsce, opiniuje rozwiązania prawne proponowane na szczeblu rządowym, jak i kreuje nowe rozwiązania przybliżające reguły wolnego handlu energią w Polsce. TOE jest członkiem Polskiego Komitetu Rynku Energii – PKEE [22], który jest członkiem EURELECTRIC. Wybrani członkowie TOE są aktywnymi przedstawicielami Towarzystwa w pracującym w ramach struktur PKEE Komitecie *Rynek* (patrz wcześniej). W ramach prac PKEE przedstawiciele TOE byli współautorami *Stanowiska w sprawie praktycznej implementacji zasady dostępu stron trzecich do sieci* (patrz wcześniej). TOE ma swojego przedstawiciela także w Zespole ds. RSREE, który pracuje nad zmianami rynku energii elektrycznej w Polsce (patrz wcześniej).

W 2005 roku TOE m.in. prowadzi prace nad następującymi projektami/zagadnieniami:

- **przystosowanie tzw. umowy ramowej EFET do warunków polskich** oraz praktycznie wdrożenie standardu EFET na rynku polskim – wg stanu prac na koniec lipca br. gotowe są tłumaczenia zarówno umowy ramowej jak i wszystkich jej załączników, jedna ze znanych kancelarii prawnych pozytywnie zaopiniowała ww. tłumaczenia oraz zgodność umowy z prawem polskim, także EFET pozytywnie ustosunkował się do współpracy z TOE, w dalszej kolejności planowane są prace wdrożeniowe, w tym m.in. ogólnodostępne seminarium dotyczące projektu;
- **wprowadzenie wskaźnika polskiego rynku energii elektrycznej** - wg stanu prac na koniec lipca br. Platts we współpracy z TOE opracował dokumenty niezbędne do wdrożenia pierwszego pozagiełdowego indeksu cenowego na rynku energii elektrycznej w Polsce, trwają prace implementacyjne;
- **II Targi Energii – Jachranka 2005 r.** zaplanowane na koniec października rozpoczną kampanię dotyczącą zasady TPA oraz możliwości zakupu energii elektrycznej od dowolnego sprzedawcy, celem organizowanych wspólnie przez zrzeszającą odbiorców Izbę Energetyki Przemysłowej i TOE imprezy jest zorganizowanie forum, na którym mogą się spotkać wszystkie podmioty uczestniczące w rynku energii elektrycznej.

Konieczne zmiany warunkujące dalszy rozwój obrotu energią elektryczną w Polsce

---

Mając na uwadze dotychczasowy charakter działalności przedsiębiorstw obrotu (PO) w Polsce wydaje się, że tego typu przedsiębiorstwa są jednymi z lepiej przygotowanych do działań w warunkach konkurencji. Jednak bez szybkich zmian uwarunkowań zewnętrznych ich funkcjonowania (niezależnych w dużej mierze od PO), rozumianych nie jako polepszenie sytuacji PO w stosunku do innych uczestników rynku, ale jako potraktowanie PO tak jak innych sprzedawców energii, szybkie wdrażanie prawdziwej konkurencji z pełną możliwością wyboru sprzedawcy w sektorze elektroenergetycznym może natrafiać na trudności. W ramach początkowych prac TOE zidentyfikowano główne bariery działalności PO w Polsce. Na początku 2004 roku do podstawowych wymagań w zakresie równego dostępu PO do sieci zaliczono konieczność wdrożenia następujących zmian:

- 1) umożliwienie dostępu PO do rynku giełdowego w Polsce;
- 2) wprowadzenie skoordynowanych aukcji wymiany międzysystemowej;
- 3) wprowadzenie rozdzielania cechy ekologicznej (wynikającej z produkcji energii z OZE, w przyszłości także energii wystaranej w skojarzeniu z ciepłem) od energii elektrycznej;
- 4) opracowanie i wdrożenie polskiego tłumaczenia umowy ramowej EFET;
- 5) opracowanie i wdrożenie wskaźnika polskiego rynku energii elektrycznej;
- 6) umożliwienie PO zawierania bezpośrednich transakcji oraz zgłaszania otwartych pozycji na rynku bilansującym;
- 7) usankcjonowanie tworzenia grup bilansujących oraz wprowadzenie jednoznacznych definicji zarządzających tego typu grupami (operatorów handlowych), przy uwzględnieniu roli i zadań PO w przyjętym modelu rynku energii elektrycznej w Polsce;
- 8) wprowadzenie jasnych i przejrzystych reguł zmian sprzedawcy energii elektrycznej oraz warunków korzystania z TPA;
- 9) likwidacja subsydiowana skrótnego w ramach taryf spółek dystrybucyjnych.

W 2004 roku w ramach działań TOE we współpracy z TGE SA oraz PSE – Operator SA został opracowany i wdrożony model udziału PO w TGE SA. Model ten mimo, że stanowi wypadkową dyskusji oraz kompromisów, od 2005 rok formalnie umożliwia dostęp PO do TGE SA (bariera 1 powyższej listy). Od 2005 roku po licznych dyskusjach zarówno pomiędzy uczestnikami rynku energii w Polsce, jak i pomiędzy operatorami systemów przesyłowych, odbywają się także skoordynowane aukcje zdolności wymiany międzysystemowej (bariera 2). W ramach marcowej nowelizacji ustawy – Prawo energetyczne wprowadzono m.in. rozdzielanie energii od jej cechy ekologicznej (bariera 3), system obrotu prawami majątkowymi na parkiecie polskiej giełdy energii (TGE SA) ma rozpocząć się od 1 października 2005 r. W dużej fazie zaawansowane są prace dotyczące opracowania i wdrożenia polskiego tłumaczenia umowy ramowej EFET oraz wskaźnika polskiego rynku energii elektrycznej (bariera 4 i 5). Od drugiego kwartału 2005 roku w ramach prac Zespołu ds. RSREE trwają dyskusje nad zmodyfikowanym modelem rynku energii elektrycznej w Polsce, który umożliwiłby tzw. ponadobszarowe tworzenie grup bilansujących oraz zawieranie transakcji pomiędzy PO, reprezentującymi jako operatorzy handlowi poszczególne grupy (bariera 6 i 7). Niestety prace Zespołu ds. RSREE wymagają wielu dyskusji oraz licznych kompromisów, stąd od połowy roku nie zostało ostatecznie wypracowane oraz przedstawione stanowisko Zespołu stanowiące punkt wyjście do dalszych zmian. Bariery w praktycznej implementacji TPA wraz z propozycjami zmian zostały omówione we wcześniejszych rozdziałach materiału.

Wnioski

Najbliższe lata pokażą znaczenie liberalizacji rynków energii w Unii oraz w Polsce, w tym także zasady dostępu stron trzecich do sieci. Należy mieć nadzieję, że wpływ pozytywnych doświadczeń innych krajów Unii z wdrażania rynków energii (rozumianych nie tylko jako rynek energii elektrycznej) pozytywnie wpłynie na tempo zmian rynku energii elektrycznej w Polsce. Należy jednak zdawać sobie sprawę z faktu, że na każdym konkurencyjnym rynku liczba sprzedawców, charakter sprzedaży oraz jakość towarów jest uzależniona od zachowań i decyzji odbiorców. W realiach polskiego rynku energii elektrycznej tylko nieliczni odbiorcy korzystają z zasady TPA. Odnotowane praktyczne otwarcie rynku energii elektrycznej na poziomie około 10 %, odnoszące się głównie do dużych odbiorców przemysłowych, nie napawa optymizmem. Liczne bariery skutecznie uniemożliwiają praktyczną implementację zasady TPA. Nakładające się na te bariery poziomy cen sprzedaży energii elektrycznej oraz silne zróżnicowanie cen w różnych segmentach rynku stawiają często pod znakiem zapytania opłacalność zmiany sprzedawcy energii elektrycznej przez odbiorcę. Z tego powodu **większość odbiorców uprawnionych pozostaje przy tradycyjnym sposobie zakupu energii.**

Stan obecny rynku energii elektrycznej w Polsce z punktu widzenia spółek obrotu nie jest zadowalający, o czym świadczą następujące elementy: brak stabilizacji prawnej oraz kierunków przewidywalności zmian prawa, brak jednoznaczności obowiązujących uregulowań prawnych – stosowanie różnych interpretacji, brak równego dostępu dla uczestników do rynku energii elektrycznej w Polsce, brak uregulowania kwestii kontraktów długoterminowych, brak jednoznacznej polityki właścicielskiej państwa - zmiany w zakresie koncepcji restrukturyzacji, dalszych zmian w sektorze, bariery w implementacji zasady TPA. Także zdaniem członków Zespołu ds. Rozwiązań Systemowych Rynku Energii Elektrycznej jakość funkcjonowania rynku energii elektrycznej w Polsce nie jest obecnie zadowalająca i należy podjąć zdecydowane kroki zmierzające do zmian funkcjonowania rynku energii elektrycznej, zarówno w segmencie hurtowym i detalicznym.

W ramach udogodnień/udoskonaleń w zakresie otwarcia rynku energii elektrycznej w Polsce proponujemy następujące kroki implementacyjne, likwidujące liczne bariery liberalizacji polskiej elektroenergetyki:

- jednoznaczne uregulowanie zasad/wymagań odnośnie układów pomiarowo – rozliczeniowych - na poziomie rozporządzenia w sprawie funkcjonowania systemu elektroenergetycznego;
- opracowanie procedur zmiany sprzedawcy;
- uregulowanie stosowania profili obciążeń;
- jednoznaczne uregulowanie zasad bilansowania odbiorców korzystających z TPA;
- eliminacja nierównego traktowania odbiorców TPA w porównaniu z odbiorcami taryfowymi;
- eliminacja subsydiowana skrośnego różnych działalności w spółkach w ramach taryf;
- konieczność jednoznacznego uregulowania interpretacji nowych regulacji prawnych, m.in. w zakresie sprzedawcy z urzędu, zakupu energii czerwonej, regulacji dotyczących praw majątkowych wynikających ze świadectw pochodzenia.

Należy podkreślić, że inicjatywy Prezesa URE, PKEE jak i TOE napotykać na liczne trudności wdrożeniowe. Szczególnie ważne jest nie teoretyczne podejście do wprowadzenia na szerszą niż dotychczas skalę TPA w Polsce ale praktyczne wdrożenie rozwiązań i standardów, wypracowanych w ramach wspólnych prac oraz przekonanie dużej części odbiorców do korzyści wynikających z uczestnictwa w konkurencyjnym rynku energii elektrycznej.

Należy mieć także nadzieję, że już w najbliższym czasie wprowadzone zostaną odpowiednie zmiany w obowiązujących przepisach prawnych, umożliwiające pełniejsze korzystanie odbiorców z zasady TPA (w ramach nowych rozporządzeń po nowelizacji ustawy Prawo energetyczne) oraz zostanie uruchomiona na szerszą skalę akcja promująca zasadę TPA w Polsce, szczególnie wśród grupy średnich i małych przedsiębiorców.

ŹRÓDŁA

- [1] Aktualizacja programu realizacji polityki właścicielskiej Ministra Skarbu Państwa w odniesieniu do sektora elektroenergetycznego (przyjętego przez RM w dn. 28.01.2003 r.). Ministerstwo Skarbu Państwa. Dokument rządowy przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 7 czerwca 2005 roku. Warszawa, czerwiec 2005
- [2] Ciura Sz., Kocot H., Kulesa M.: Wybrane uwarunkowania funkcjonowania przedsiębiorstw obrotu w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem wdrażania TPA. XI Konferencja Naukowo-Techniczna RYNEK ENERGII ELEKTRYCZNEJ 2005: Bezpieczeństwo energetyczne polski w strukturze Unii Europejskiej. Kazimierz Dolny, 25 – 27 kwietnia 2005 r.
- [3] Fourth Benchmarking Report. Annual Report on the Implementation of the Gas and Electricity Internal Market. Communication from the Commission, COM(2004) 863, 05/01/2005.
- [4] Górski G.: Status and Future of the Internal Power Market in Poland. 6th Edition Energy Trading Central & Eastern Europe 2005. Budapeszt, May 24, 2005,
- [5] Górski G.: The Entry in The European Union: Which Perspectives ? Viewpoint Of The New Member States: Poland. Suez Prospective seminar, Paris, April 20, 2005
- [6] Guzik R.: Prawo wyboru sprzedawcy w polskiej elektroenergetyce – teoria a rzeczywistość. URE, luty 2005
- [7] Komunikat Prezesa URE z dnia 15 lipca 2005 r. w sprawie założeń do opracowania instrukcji ruchu i eksploatacji elektroenergetycznych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych
- [8] Kulesa M.: Porównanie podstawowych wymagań OSP i OSR dotyczących układów pomiarowo – rozliczeniowych – PKEE, Komitet Rynek , Towarzystwo Obrotu Energią, Warszawa, czerwiec 2004 r.
- [9] Pismo Prezesa URE dotyczące TPA, URE, Warszawa 18 stycznia 2005 r.
- [10] Polityka energetyczna Polski do 2025 roku. Zespół ds. Polityki Energetycznej. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 4 stycznia 2005 r. Warszawa
- [11] Popczyk J.: Pięć propozycji dla odbiorców na rynku energii elektrycznej. Materiały II Konferencji Naukowo-Technicznej „Wielcy odbiorcy na rynku energii”, Sosnowiec, 1–2 kwietnia 2004 r.
- [12] Sprawozdanie z działalności Prezesa URE w 2004 r. Biuletyn URE 2005 Nr 3 (41), 2 maja 2005 r.
- [13] Stanowisko Komitetu Rynek w sprawie praktycznej implementacji zasady dostępu stron trzecich do sieci, PKEE, Warszawa, grudzień 2004.
- [14] Statystyka elektroenergetyki polskiej 2003. ARE, Warszawa, 2004
- [15] Dyrektywa 2003/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 czerwca 2003 r. dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i uchylająca dyrektywę 96/92/WE (Official Journal L 176 , 15/07/2003 P. 0037 – 0056)
- [16] Rozporządzenie (WE) nr 1228/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 26 czerwca 2003 r. w sprawie warunków dostępu do sieci w odniesieniu do transgranicznej wymiany energii elektrycznej (Official Journal L 176 , 15/07/2003 P. 0001 – 0010)
- [17] Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. – Prawo energetyczne (Dz. U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1504, z późn. zm.)
- [18] Ustawa z dnia 4 marca 2005 o zmianie ustawy – Prawo energetyczne oraz ustawy – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 62, poz. 552).

- [19] http://europa.eu.int/comm/energy/electricity/index_en.htm
- [20] <http://www.eiu.com>
- [21] <http://www.mg.gov.pl>
- [22] <http://www.pkee.pl>
- [23] <http://www.toe.pl>
- [24] <http://www.ure.gov.pl>

Marek Kulesa, TOE, lipiec 2005 roku, referat przygotowany na VII Symposium Naukowo – Techniczne ENERGETYKA 2005, Bełchatów 5-7 września 2005 r.